

Синтаксична сполучуваність фразових дієслів також демонструє значну варіативність: виділяють фразові дієслова, які роз'єднуються додатком, розміщують додаток після постпозитива, або зовсім не мають додатків.

Аннотация. В данном исследовании проведен комплексный анализ лингвистического статуса фразовых глаголов в современной парадигме английского языка. Выяснено, что фразовые глаголы характеризуются идиоматичностью, а их значение не выводится из значений компонентов, составляющих фразовый глагол; анализируемые единицы структурно могут состоять из двух или реже трех элементов; характеризуются значительной вариативностью синтаксической сочетаемости: выделены фразовые глаголы, которые разъединяются дополнением, размещают дополнение после постпозитива, или совсем не имеют дополнения.

Ключевые слова: фразовое глагол, постпозитивный элемент, лексико-грамматические особенности.

Abstract. In this study, a comprehensive analysis of the linguistic status of phrasal verbs in the modern paradigm of the English language is conducted. It was found that phrasal verbs are characterized by idiomatycity, and their meaning is not derived from the meanings of the components of the phrasal verb; the units under analysis structurally may consist of two or less often three elements; characterized by significant variability of syntactic compatibility: there are phrasal verbs which are separated by an object, place an object after their postpositive, or have no object at all.

Key words: phrasal verb, postpositive element, lexical and grammatical features.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Залужна О. О. Лексико-стилістичні та структурно-синтаксичні особливості привативних дієслів в англійській та українській мовах : монографія (Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження). Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 316 с. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/mono/2019.978-966-949-161-9>
2. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them. М. : Высшая школа, 1990. 176 p.
3. Brown L. The New Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Oxford University Press, Vol. I, 3840 p.
4. Близнюк О. І., Трибунчик А. М., Харитонов І. К. Phrasal Verbs in Modern English. Педагогічний університет м. Ніжина, 2003. 189 с.
5. Milton J., Evans V. A Good Turn of Phrase. Express Publishing, 2000. 156 p.
6. McArthur T. Oxford Guide to World English. Oxford : Oxford University Press, 2002. 420 p.

УДК 81'373.43:821.111'06-313.2

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У «НОВОМОВІ» ДЖ. ОРВЕЛЛА ЗА РОМАНОМ «1984»

С. М. Яровая, Д. Є. Ігнатенко

Анотация. У статті досліджуються способи утворення okazіоналізмів у «новомові» Дж. Орвелла в романі «1984». Розкрито мету й призначення мови тоталітарного суспільства, описано лексичні класи «новомови» за словниками Дж. Орвелла. У роботі проаналізовано морфологічні й неморфологічні способи творення okazіональних слів. За допомогою кількісного аналізу встановлено, що 90 % okazіоналізмів утворені морфологічними способами, серед яких найпродуктивнішим є складання слів – 31 %, суфіксальний – 26 %, префіксальний – 20 % і аббревіація – 23 %. Частка слів, утворених неморфологічними способами (морфолого-синтаксичним і лексико-семантичним) є незначною – 10 %.

Ключові слова: okazіоналізм, новомова, словотвір, морфологічні й неморфологічні способи словотворення.

1. Вступні зауваження. У сучасних умовах стрімких глобалізаційних змін, збільшення ролі соціальних мереж і комунікацій у формуванні суспільної думки і маніпулювання нею, дослідження принципів побудови новомови у романі Дж. Орвелла «1984» є **актуальним** і в наш час, коли мова швидко змінюється, позбувається різних обмежень і разом з тим активно розвивається okazіональний словотвір. Проблема творення авторських okazіоналізмів залишається не до кінця вивченою, а вивчення okazіоналізмів,

створених Дж. Орвеллом і укладених ним в окрему систему – «новомову» («Newspeak»), є необхідним і для вивчення основних, базових принципів створення і функціонування okazіональної лексики у художньому творі.

Мета статті – визначити й описати способи утворення okazіоналізмів, що формують «новомову» у романі «1984» Дж. Орвелла.

Об'єктом дослідження є okazіоналізми у творі Дж. Орвелла «1984».

Предметом дослідження є способи творення okazіоналізмів у романі Дж. Орвелла «1984».

Матеріалом дослідження слугують 76 okazіональних слів, отриманих методом суцільної вибірки з роману Джорджа Орвелла «1984» (Orwell G. Nineteen Eighty-Four. London: Penguin Classics, 2018. 320 p.) Одиницею дослідження є okazіональне слово, або слово «новомови».

2. Теоретичні засади дослідження. Питання утворення і функціонування okazіональної лексики тривалий час викликають жвавий інтерес лінгвістів. Різномасштабним проблемам okazіоналізмів приділяли увагу П. Гогенгаус, О. Земська, Ж. Колоїз, О. Ликов, Е. Ханпіра та ін.

Okazіоналізм, індивідуально-авторський, авторський, стилістичний неологізм – «(від лат. *occasionalis* – випадковий) – незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене з порушенням законів словотворення чи мовної норми, що існує лише в певному контексті, в якому воно виникло [1, с. 146].

Слід зауважити, що поряд із терміном «індивідуальний новотвір», або «okazіоналізм», у мовознавстві використовують й інші термінологічні сполуки: «індивідуальні слова», «індивідуально-авторські неологізми», «неологізми контексту», «слова – саморобки». Однак, терміни «okazіоналізм» та «okazіональне слово» вважаються загальновизнаними й використовуються більшістю лінгвістів. У терміні «okazіоналізм» «досить чітко визначено специфіку подібних слів, утворених індивідуально конкретним автором: обслуговувати мінімальний контекст, певний приватний випадок, певну мовленнєву ситуацію; ці слова не претендують на те, щоб закріпитися в мові, увійти до загального вжитку» [2, с. 300].

«Новомова» роману «1984» Дж. Орвелла. Роман Дж. Орвелла «1984» вважається одним з найвідоміших творів у жанрі антиутопії. Назва твору, його термінологія і навіть ім'я автора згодом стали називними і вживаються для позначення суспільного устрою, що нагадує описаний у «1984» тоталітарний режим, а антиутопія як жанр набула певної канонічності [3, с. 341]. У своєму творі Дж. Орвелл створює особливу мову – «новомову», мета якої – обслуговування політичної диктатури. Її суть полягає в тому, щоб змінити і зменшити, наскільки це можливо, лексико-семантичний словесний простір. На цій мові сконцентровано головну увагу роману. Постійна цілеспрямована селекція слів у тоталітарному суспільстві поряд з контролем і модифікацією їхнього змісту призводили до відриву мови від свідомості й мислення. За будь-якої форми тоталітарного панування відбувається намагання утримувати владу і впливати на свідомість людей через мову [4, с. 411]. Таким чином, метою «новомови» було звуження можливих меж людського мислення, для чого її словниковий запас зводився до мінімуму: якщо без якогось слова можна було обійтися, то воно виключалось зі словника «новомови» взагалі.

Штучна мова, сконструйована Дж. Орвеллом – приклад мовного виховання людей за певною програмою, мета якої – керування ними та вилучення у них особистих думок, мрій, прагнень і творчого бачення світу. Слова «новомови» утворювались для передачі лише одного (єдиного) значення, а інші слова вилучались та заборонялись. У сфері масової свідомості в міру закріплення позицій «новомови» поступово відбувається «підміна понять», доведена до крайньої межі, коли буквальне значення слова стає прямо протилежним контекстуальному. Так, наприклад, каторжний табір у «новомові» має назву *Joyscamp* (радлаг), тобто табір радості, а воєнне міністерство називається *the Ministry of Peace* (Міністерство миру) та ін. [5, с. 309].

Дж. Орвелл поділив лексику «новомови» на три класи, які відніс до різних словників (А, В, С).

Словник А містив слова, що були необхідні у повсякденному житті, – пов’язані з роботою, їжею, одягом, переміщенням, садівництвом, кухнею тощо. Він майже повністю складався з таких слів, як *beat* “бити”, *give* “дати”, *sugar* “цукор”, *tail* “хвіст”, *house* “будинок”. Слова цієї категорії, наскільки можливо, виражали одне чітке поняття. Словник А був абсолютно непридатний для літературних цілей та філософських роздумів.

У словник В входили усі слова, що були пов’язані з політичним життям: назви усіх організацій, груп, доктрин, країн, інститутів, суспільних будівель. Усі слова цього словника складалися з двох або більше слів або частин слів, сполучених так, щоб їх зручно було вимовляти, наприклад: *Recdep* – *Records Department* «Відділ обліку», *Miniluv* – *Ministry of Love* «Міністерство кохання», *Minipax* – *Ministry of Peace* «Міністерство миру». Від кожного з них формувалися гнізда. Наприклад, від *goodthink* “благодумство”, що означало “ортодоксію”, “правовірність”, було утворене дієслово *to goodthink* “благодумити”, дієприкметник *goodthinking* “благодумлящий”, прикметник *goodthinkful* “благодумлений”, прислівник *goodthinkwise* “благодумно”. Слова словника В створювалися без будь-якого етимологічного плану. Вони могли складатися з різних частин мови. Наприклад, у слові *thoughtcrime* “мислелзлочин” ‘думка (мисль)’ стояла на першому місці, а у слові *goodthink* “благодумство” – на другому. Порядок компонентів у таких словах мав не абияке значення. Наприклад, у лексемах *crimestop* «злочизупин», *facecrime* «обличезлочин» якщо слово позначало щось погане, то «crime» найчастіше займало друге місце у слові, а якщо слово мало більш приємну конотацію, то воно стояло у першій частині слова. Це особливо помітно на прикладі антонімів: *sexcrime* «злосекс», та *goodsex* – «добросекс», де частина «sex» займає різні позиції у слові.

Словник С був допоміжним і складався суто з наукових і технічних термінів. Вони нагадували сучасні терміни, будувалися за допомогою тих же коренів, але, як і всі слова, були суворіше визначені і очищені від небажаних значень, наприклад: *Ingsoc* – *English Socialism* «Англійський соціалізм» [4, с. 412].

3. Способи творення okazіonalnih slів. «Новомова» в романі «1984» була створена Дж. Орвеллом на основі сучасної йому англійської мови. Граматика «новомови» була сконструйована досить просто. Радикально спрощувався словотвір: будь-яке слово в мові могло використовуватися як іменник, прикметник, дієслово і прислівник. Наприклад, слово *think* «думати», виконуючи роль одночасно дієслова і іменника, замінило слово *thought* «думка». Для формування нового лексикону новомови Дж. Орвелл часто використовував словотвірні префікси і суфікси, які відзначалися продуктивністю в англійській мові, проте для побудови нових слів він використовував і спеціально створені афікси, які могли додаватися до будь-яких слів, змінюючи або модифікуючи їх значення.

Морфологічна мотивація визначає зв’язок, що існує між структурними компонентами (морфемами) слова та між морфологічною структурою і семантикою слова. Письменник використовує морфологічний та неморфологічний способи творення okazіonalnizmів.

Серед морфологічних способів творення авторських okazіonalnih slів, що використовує Дж. Орвелл під час формування «новомови», виокремлюються такі:

1) префіксація, суть якої полягає в тому, що автор додає префікс до кореня і тим самим змінює його семантику. Наприклад, *un-* завжди позначає заперечення і дозволяє створити антонім: *good* – *ungood* (добре – недобре), *free* – *unfree* (вільний – невільний), *light* – *unlight* (світлий – несвітлий), *person* – *unperson* (особа – неособа), *orthodoxy* – *unorthodoxy* (ортодоксальний – неортодоксальний), *ending* – *unending* (те, що закінчується – нескінченний), *hot* – *unhot* (гарячий – негарячий), *hungry* – *unhungry* (голодний – неголодний); також наявні префікси: *plus-*: «*plusgood*» (плюсдобрий); *doubleplus-*: «*doubleplusgood*» (подвійноплюсдобрий); *ante-*: «*antechanges*» (антизміни); *mal-*: *malreported* (малзвіт); *double-*: «*doublethink*» (двоєдумство).

2) суфіксація, яка полягає в тому, що до кореня слова додається суфікс, який змінює його семантику або/ї частиномовну належність цього слова. Наприклад, суфікс *-wise* використовувався для творення прислівників: *goodwise* (добре), *speedwise* (швидко); суфікс *-ful* – для творення прикметників: *speedful* (швидкий), *dutiful* (брудний), *goodthinkful* (благомислений). Для утворення вищого та найвищого ступенів використовувалися суфікси *-er*, *-est*: *goodest* (добріший), *bader* (гірший), *badest* (найгірший). За допомогою суфікса *-ed* утворювався минулий час будь-якого дієслова: *stealed* (вкрав), *thinked* (подумав), *runned* (біг);

3) складання слів – спосіб утворення нових слів, коли автор поєднує два слова в одне: *thoughtcrime* (думкозлочин), *bellyfeel* (живочити), *speakwrite* (мовонот), *goodthink* (благомисліє), *joyscamp* (радотабір), *newspeak* (новомова), *sexcrime* (статезлочин), *duckspeak* (качкомова), *crimestop* (злочизупин), *facecrime* (обличчезлочин), *oldspeak* (старомова), *ownlife* (відщепжит), *blackwhite* (чорнобіл), *dayorder* (деньнагорода), *telescreen* (телезахист), *thoughtcriminal* (думкозлочинець), *prolefeed* (пролежрач), *orthodoxu* (ортодоксальний).

4) аббревіація, суть якої полягає у відсіченні тієї частини основи яка або співпадає з словом або є словосполученням, пов'язаним спільним значенням: *polits* – *party prisoners* (Політи – в'язні Партії), *proles* – *proletariats* (пролетар – пролетаріати), *artsem* – *artificial insemination* (штучзап – штучне запліднення), *Teledep* – *Tele-programmes Department* (ТЕЛЕВІД – Відділ Телепрограм), *Recdep* – *Records Department* (ЗАПВІД – Відділ Записів), *Miniluv* – *Ministry of Love* (МІНІЛЮБ – Міністерство Любові), *Minipax* – *Ministry of Peace* (МІНІМИР – Міністерство Миру), *Ficdep* – *Fiction Department* (Відділ Фікцій – ФІКВІД), *Thinkpol* – *ThoughtPolice* (ДУМПОЛ – Поліція Думок), *Miniplenty* – *the Ministry of Plenty* (мінідостаток – Міністерство Достатку), *Minitrue* – *the Ministry of Truth* (МІНІПРАВДА – Міністерство Правди).

У відсотковому співвідношенні, морфологічним способом було утворено 90 % okazionalizmів, а неморфологічним – 10 %. Серед морфологічного способу найпродуктивнішим є складання слів – 31 % від усіх слів, суфіксальний – 26 %, префіксальний – 20 % і аббревіація – 23 % (див. рисунок 1).

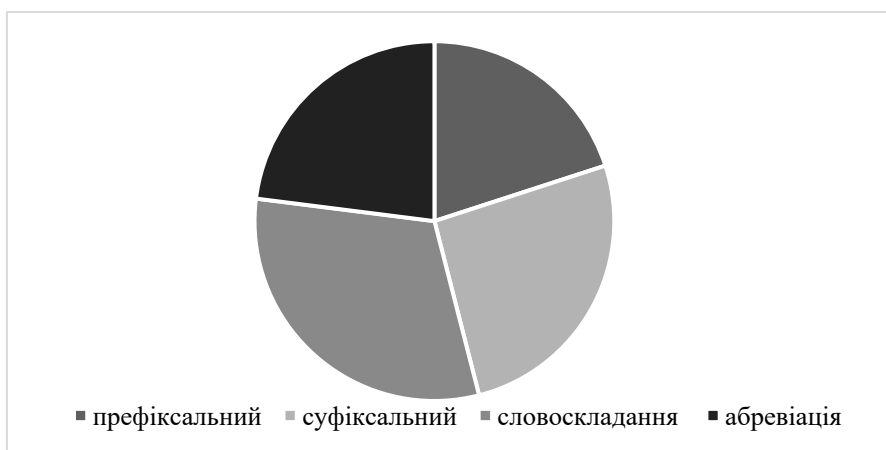

Рис. 1. Морфологічний спосіб словотворення okazionalizmів
Дж. Орвелла в романі «1984»

Серед неморфологічних способів словотворення можна виокремити морфолого-синтаксичний – це такий спосіб, при якому слово набуває нового значення, переходить з однієї частини мови в іншу, змінюючи свої синтаксичні функції і морфологічні ознаки.

У «новомові» до слів утворених за допомогою цього способу належить зокрема слово *knife* яке переходить з однієї частини мови в іншу, а саме з іменника у дієслово. Дж. Орвелл це пояснював тим, що якщо іменник і споріднене за змістом дієслово етимологічно не пов'язані, то один з двох коренів зникає: дієслово *cut* «різати» було замінене іменником *knife* «ніж». Таким чином утворювалось дієслово *to knife* «різати».

Також у «новомові» Дж. Орвелла багато слів не змінили свій зовнішній вигляд, але їх значення звузились, чи повністю змінилось. Такі слова можна віднести до тих, що були утворені лексико-семантичним способом, бо відбулось переосмислення уже існуючих у мові слів. До них належать: *equal* «рівний» у значенні рівний фізично, а не політично; *free* «вільний» могло вживатися у «новомові» лише у політичному чи інтелектуальному значенні «позбавлений чогось», але не у значенні «вільний (як позбавлений неволі)», оскільки у політичних реаліях роману «1984» таких понять як «воля» – «неволя» не існувало; *orthodox* «ортодоксальний» у романі – це відповідний загальновизнаним віруванням та поведінці; *queen* «королева» – фігурка в шахах, та ін.

Висновки. Дослідження «новомови» в романі Дж. Орвелла «1984» показало, що її вокабуляр був сконструйований таким чином, щоб людина могла виразити лише єдине, дозволене владою значення, усі інші значення відсікалися. Це досягалось шляхом утворення нових слів, а також переважно виключенням небажаних слів та очищенням їх від непотрібних владі значень. Граматика «новомови» відрізняється своєю простотою та нормативністю. У роботі було досліджено морфологічні та неморфологічні способи словотвору, які відзначаються високою словотворчою активністю і які найчастіше використовуються для утворення нових слів в романі «1984». До морфологічних зокрема належить префіксація, суфіксація, складання слів та аббревіація; до неморфологічних – лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний спосіб. Серед морфологічних способів творення окказіоналізмів найпродуктивнішим є складання слів – 31 %, суфіксальним способом утворено 26 % слів, префіксальним – 20 %, за допомогою аббревіації – 23 %.

Аннотація. В статье исследуются способы образования окказионализмов в «новоязе» Дж. Оруэлла в романе «1984». Раскрыты цели и назначение языка тоталитарного общества, описаны лексические классы «новояза» по словарям Дж. Оруэлла. В работе проанализированы морфологические и неморфологические способы образования окказиональных слов. С помощью количественного анализа установлено, что 90 % окказионализмов образованные морфологическими способами, среди которых самым продуктивным является сложение слов – 31 %, суффиксальный – 26 %, префиксальный – 20 % и аббревиация – 23 %. Доля слов, образованных неморфологическими способами (морфолого-синтаксическим и лексико-семантическим) незначительна – 10 %.

Ключевые слова: окказионализм, новояз, словообразование, морфологические и неморфологические способы словообразования.

Abstract. The paper under consideration investigates the ways of formation of occasionalisms in “Newspeak” by J. Orwell in the novel “1984”. The goals and purposes of the language of a totalitarian society and lexical classes of “newspeak” according to the dictionaries of J. Orwell are described. Morphological and non-morphological ways of formation of occasional words are analysed in the work. It was found that 90 % of occasionalisms formed by morphological methods, among which compounding is the most productive – 31 %, suffixation – 26 %, prefixation – 20 % and abbreviation – 23 %. The number of words that were formed using non-morphological methods (morphological-syntactic and lexical-semantic) is insignificant – 10 %.

Keywords: occasionalism, newspeak, word formation, morphological and non-morphological ways of word formation.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія / [Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О.] ; за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ : видавець Голіней О. М., 2011. 268 с.
2. Турчак О. М. Поняття «окказіоналізм» у мовознавчій літературі та його мовленнєва реалізація в українських періодичних виданнях кінця ХХ століття. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Сер.: Філологічні науки. 2013. № 2. С. 299-305. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2013_2_42
3. Куницька І. Травматичний дискурс антиутопії (на матеріалі роману Дж. Орвелла «1984»). *Сучасні літературознавчі студії. Літературний дискурс: транскультурні виміри*. 2015. Вип. 12. С. 341-353.
4. Александров Д. О. Мова тоталітаризму в романі Дж. Оруелла “1984”. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Вип. XXIV. Частина 2. С. 411-416.
5. Сосніна Т. В. Способи відтворення квазіреалій у перекладі роману Дж. Оруела «1984». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2012. Вип. 30. С. 308–312.
6. Orwell G. *Nineteen Eighty-Four*. London: Penguin Classics, 2018. 320 p.
7. Bakhtiar Sabir Hama. Language as an oppressive device in Orwell's 1984 – *International journal of humanities and cultural studies*, University of Sulaimani, Iraq, 2015. P. 256.